

21.02.2008

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

1.6.2000 tarihli ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifim gerekçesi ile birlikte ilâşikte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Saygılarımla,

Bayram Meral
İst. Balı

Oğuz OYAN
İzmir Milletvekili
Mehmet Ali Özp
İstanbul M

Ferit Menek
Aranay
Malatya
M

Gölcüoğlu Durgun
Hatay M
G.D.

Eki : Kanun teklifi ve
Gerekçesi

Sacit Yıldız
İstanbul M.
İst M

TEKİN BİNGÖL
ANKARA M.
Tehni. Enj. 57

Neşin Gaye Erbatır
Adana M

Tayfun Süner
Ant. M.

Fevzi Zopuz

GENEL GEREKÇE

Bilindiği gibi Tarım Satış kooperatifleri ile Birliklerinin yeniden yapılandırılması, faaliyetlerinin ekonomik etkinlik ve verimlilik ilkeleri çerçevesinde sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabilmesi ve bu amaçla alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi konularında çalışma, inceleme ve önerilerde bulunmak üzere 1.6.2000 tarihli ve 4572 sayılı Kanunla Yeniden Yapılandırma Kurulu oluşturulmuştur.

Sözkonusu Kanun, 1935 yılından beri yürürlükte bulunan 2834 sayılı ve 3186 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanunu da yürürlükten kaldırmış ve Tarım Satış Kooperatifleri ile Birlikleri için yeni bir model öngörmüştür.

Kanunun yürürlüğe girmesinden bu yana sürdürülen uygulamalar maalesef sözkonusu modelin uygulanabilirliğinin bulunmadığını ortaya koymuş ve dolayısıyla yeni modelin faaliyet ve sürekliliği için bir gözetim ve denetim birimi olarak öngörülen Yeniden Yapılandırma Kurulunun çalışmaları da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Nitekim, 28.Ekim.2007 tarihli ve 26684 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2008 yılı programında "Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi" ana başlığı altında ve " 3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler" alt başlığında; "Birliklerin, sürdürülebilir mali ve idari yapılara sahip olması yönünde düzenlemelerin yapılması ve 4572 sayılı Kanunda yeniden yapılandırma dönemi ile ilgili olarak yer alan geçici maddelerin kaldırılması amacıyla 4572 sayılı Kanunda değişiklik yapan bir kanun çıkartılacaktır." tedbirine de yer verilmiştir.

Birliklerin sürdürülebilir mali yapıya kavuşturulması için eksikliği belirgin olarak ortaya çıkan en önemli unsur kuşkusuz, kooperatif ortaklarının "ortaklık" bilinci noksanlığıdır. Günümüzde Birlikler hala "devlet" gibi algılanmakta, üreticilerin "Destekleme Taban Fiyatı" beklentisi hiç değişmeden sürmektedir. Birliklerin en büyük zorluğu ürün alımında yaşanmaktadır. Ortaklar, mali yönden dayanma güçleri de bulunmadığı için fiyat iyi ise kooperatiflerine, düşük ise piyasaya yönelmektedirler. Bu da Birlikleri ürün almak için piyasa üzerinde fiyat vermeye zorlamakta ve risklere açık hale getirmektedir. Oysa, Batı kooperatifçiliğindeki üst düzey ortaklık bilinci, üreticiyi koşulsuz kooperatifine yöneltmektedir. Ülkemizde

kooperatifçiliğin başarılı olamamasının nedenlerinden birisi de budur. Yani sorun Birliklerden değil, üreticilerin mali yönden dayanma güçlerinin bulunmamasından ve tarımsal destekler ile sistemin en önemli ayağını oluşturan "Kooperatifçilik Eğitimi"nin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Son TMO, Fiskobirlik olayı da bunun en güzel kanıtıdır.

Birlikler önceden fiyat verme ve toplu ürün alma mecburiyetinde kaldıkları için "yasa ve Anasözleşme gereği" her türlü piyasa olumsuzluğuna karşı korunaksız kalmakta, şans faktörüne ihtiyaç duyar hale gelmektedirler. Piyasa yükselirse stokları değer kazanmakta, düşerse ciddi zarar etmektedirler.

Bu durumda uzun vadede yapılması gereken, AB kooperatifçilik modelinin benimsenerek, o yönde yoğun bir eğitim süreci başlatılmasıdır. Bu bağlamda olmak üzere, Kooperatiflerin ve Birliklerin ürün alım sistemi yukarıda açıklanan sakıncaları giderecek bir yapıda yenilenmeli ve sistem yasada açıkça tanımlanmalıdır. Kooperatifçilik eğitim süreci yasayla düzenlenip zorunlu hale getirilmeli ve zamana ihtiyaç gösteren bu süreç içerisinde üreticilerin, kooperatiflerin ve birliklerin ayakta kalabilmelerini ve kooperatifçiliğin özendirilmesini sağlayacak acil destekler, devletçe verilmelidir.

İşte bu Kanun tasarısı, genelde üreticilerimizin, özelde Tarım Satış Kooperatifleri ile Birliklerinin acil destek ihtiyacının kısmen de olsa karşılanması amacıyla hazırlanmıştır.

MADDE GEREKÇELERİ

Madde 1 – Anayasamızın 171'inci maddesi, milli ekonominin yararları göz önüne alınarak, öncelikle üretimin artırılması ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirlerin devletçe alınmasını öngörmektedir. Dolayısıyla üreticilerin ürünlerini daha iyi şartlarda değerlendirmek ve ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla kanunla kurulan Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin, faaliyetlerini ülke ekonomisinin yararları doğrultusunda yürütülebilmelerinin bir amaç olarak benimsenmesi zorunluluğu vardır. Günümüzde Birliklerin, faaliyetlerini gerçekleştirecek kaynaklardan yoksun bulunmaları bu konudaki en önemli eksikliklerdir. Madde bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla düzenlenmiştir.

Madde 2 – Bu madde ile kurulmuş ya da kurulacak Birliklerin faaliyet bölgelerinin çakışması nedeniyle, yetki çatışması yaşamalarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Madde 3 – Birliklere yönelik tüm mali desteklerin Anayasamızın 171'inci maddesi hükmüne rağmen kaldırılması; hukuki bir yanlışlık olmasının yanı sıra tarımsal üreticilerimiz yönünden büyük sorunlara da neden olmuştur. Üreticilerimizin yaşadığı ekonomik sorunlar, ülkemizin kimi yörelerinde sosyal sıkıntılara da sebep olmuş, hükümetin müdahale çabaları ise elde etkili kamusal müdahale araçları bulunmadığı için istenen sonucu sağlayamamıştır. Bu nedenle, getirilen düzenleme ile hükümete, AB uygulamaları çerçevesinde olmak üzere üreticileri desteklemek ve piyasalara müdahale edebilmek için Birlikleri görevlendirebilme yetkisi verilmiştir.

Madde 4 – Tarım Satış Kooperatifleri ile Birliklerinin ürün alım, muhafaza ve ucuz üretim girdisi temin faaliyetlerinin hiç tereddüde mahal bırakmayacak şekilde bir "kamu hizmeti" niteliği taşıdığı göz önüne alındığında, yeterli mali güce sahip olmayan birliklerin finansman ihtiyaçlarının kamunun desteğine bağlı bulunduğu kuşkusuzdur.

Birliklerin ürün finansmanının özel bankaların inisiyatifine bırakılması, uygulamada sorunlara neden olabilmektedir. Kaldı ki BASEL II kriterleri nedeniyle zaten mali yapıları zayıf olan Birliklerin kredi imkanlarından bütünüyle yoksun kalmaları da muhtemeldir.

Oysa benzer görev ifa eden tarımsal kooperatifler, 1163 sayılı Kanunun 19'uncu maddesine dayanılarak yapılan alt düzenlemelerle, tarımsal üretime yönelik finansman imkanından kısmen de olsa yararlanabilmektedirler. Kanuna ilavesi önerilen 3/A maddesi ile Kooperatif ve Birliklerin ürün alım ve muhafaza faaliyetleri ile üretim girdilerinin finansmanına yönelik kredi ihtiyaçlarının, Esnaf Kredi ve Kefalet Kooperatifleri kefaletiyle esnaf ve sanatkarlara kullandırılan Türkiye Halk Bankası Kredileri örneği Hazine kaynaklarından finansmanı amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Diğer taraftan, ürünün ihracatından kesilecek fonun ihraç fiyatlarına yansması ile yurt dışı tüketiciden dolaylı olarak fona kaynak transferi sağlanacak, böylece Birlikler Hazine'ye yük olmadan da gerektiğinde piyasalara müdahale edebileceklerdir.

Madde 5 – Birlikler bünyesinde yürütülen ortak dışı işlemler, finansal zorluklar içindeki Birliklerin bu sorunlarına bir çıkış yolu bulmak için giriştikleri çaba olarak değerlendirilmeli ve işletme faaliyetlerinin tekliği ilkesi esas alınarak, ortak içi işlemlerden doğan zararın ortak dışı işlemlerden oluşan kardan mahsup edilmesi suretiyle ortaya çıkan ortak dışı işlem farkları vergiye tabi tutulmalıdır. Bu değişikliğin 21.06.2006 tarihli, 26205 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu değişikliği öncesi dönemi de kapsayacak şekilde düzenlenmesi, Birliklerin bu konuda karşılaşılabilecekleri cezai sorumlulukları da ortadan kaldıracaktır. Maddenin (b) bendinde yapılan değişikliği amacı da budur.

Önceki düzenlemede her ne kadar alınan faiz ve komisyonların her türlü vergi, resim ve harçtan muaf olduğu belirtilmiş ise de, 6'ncı maddenin (h) bendinden sonra gelen düzenlemede KDV Kanunu hükümlerinin saklı olduğu belirtildiği için vergi incelemelerinde, aynı ve nakdi kredi faizleri KDV yönünden eleştirilebilmektedir. Maddenin (c) bendinde yapılan bu değişiklik

ile sözkonusu eleştirilerin ve muhtemel vergisel sonuçlarının önlenmesi amaçlanmaktadır.

Maddenin son fıkrasında yapılan değişiklik önerisi ise bir çok Tarım Satış Kooperatif Birliğinin 1999/2000-2000/2001 ve 2001/2002 iş yıllarına ilişkin yapılan vergi incelemelerinin sonuçlarıyla ilgilidir. Vergi inceleme elemanları, adı geçen Birliklerin ortak içi işlem zararlarının ortak dışı işlem karlarından mahsup edildiğinden hareketle, bu kuruluşların mali yapılarını çok önemli derecede etkileyecek boyutta matrah farkları tespit edilmiştir.

Kurumlar Vergisi Kanununda, ortak dışı işlemlerden elde edilen karların ayrıca takip edilip vergilendirilmesi yönünde açık bir hüküm olmamasına rağmen, İnceleme Elemanlarınca; 4572 sayılı Kanunun 6'ncı maddesinin son fıkrasında yer alan "Ancak bu kuruluşların ortak dışı işlemlerden elde edecekleri gelir-gider farkları ayrı bir hesapta takip ve tespit edilerek vergi kanunları hükümlerine göre vergilendirilir." şeklindeki düzenlemeye atıfta bulunularak matrah farkı tespit edilmektedir. Birliklerin bundan sonra vergisel sorun yaşamamaları amacıyla, düzenlemenin önerildiği şekilde yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Madde 6 – Kooperatif ve Birliklerin Yeniden Yapılandırma süreci, beklenen sonuçları sağlayamamıştır. Bu nedenle, faaliyeti ve misyonu artık nihayete ermiş bulunan "Yeniden Yapılandırma Kurulu"nun da sona erdirilmesi için Geçici Madde 1'in (D) fıkrasının kaldırılması önerilmiştir.

Geçici 1'inci maddenin (E) fıkrası ise, Birliklere yönelik tüm mali destekleri kaldıran ve bu haliyle Anayasamızın 171'inci maddesine aykırı olan bir düzenlemedir. Söz konusu madde, ülkemizin farklı ekonomik konjonktüründe ve uluslararası finans kuruluşlarının talebi doğrultusunda getirilmiştir. Oysa gelişmekte olan ülkelerde, özel teşebbüsün yalnız başına başaramayacağı büyük ekonomik faaliyetler çoğu kez toplu teşebbüsü ifade eden Kooperatifler sayesinde gerçekleştirilmektedir. Kooperatiflerin bu ekonomik özelliği de dikkate alınarak Cumhuriyetin ilanından sonra Anayasalarımızda, devletin ulusal ekonominin gereklerine uygun doğrultuda çalışan, üretimin artmasına ve tüketicilerin korunmasına hizmet eden Kooperatiflerin kurulmasını ve gelişmesini sağlayacak

tedbirlerin alınacağı hükme bağlanmıştır. Bu nedenle, Anayasa'mızın 171'inci maddesinin hükmüne aykırı değerlendirilen Geçici 1'inci maddenin (E) fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Madde 7, 8 - Yürürlük maddeleridir.

TARIM SATIŞ KOOPERATİF VE BİRLİKLERİ HAKKINDA **KANUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ**

Madde 1 - 1.6.2000 tarihli, 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanunun 1'inci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Bu Kanunun amacı; tarım satış kooperatif ve birliklerine ilişkin hükümleri düzenlemek ve bu kuruluşların yeniden yapılanması için yasal bir çerçeve oluşturarak, tarım satış kooperatif ve birliklerini, faaliyet konusu ürün yada ürünlerin tedarikine yönelik uygun koşullarda finansman sağlamak, ortaklarının tarımsal üretimini ve bu tarımsal üretimi için gerekli olan girdilerin teminine yönelik yatırım projelerini aynı ve nakdi kredilerle desteklemek suretiyle etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve mali yönden bağımsız kılmaktır."

Madde 2 - Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanunun 1'inci maddesine üçüncü fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Bir bölgede aynı çalışma konusunda birden fazla Tarım Satış Kooperatifleri birliği kurulamaz."

Madde 3 - Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanunun 3'üncü maddesine birinci fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Avrupa Birliği uygulamaları ve tarım politikaları çerçevesinde üreticilere sağlanacak destekler, Birlikler aracılığıyla sağlanabilir ve gerektiğinde bu kuruluşlara, Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararıyla tarımsal ürün piyasalarına müdahale görevi verilebilir. Bu durumda müdahale görevinin şekil ve esasları, Bakanlar Kurulu Kararında gösterilir."

Madde 4 - Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanuna, 3'üncü maddeden sonra gelmek üzere aşağıdaki 3/A ve 3/B maddeleri eklenmiştir.

"Finansman

Madde 3/A – Kooperatif ve Birliklerin ürün alım, muhafaza ve üretim girdilerinin finansmanına yönelik kredi ihtiyaçları, Bakanlar Kurulu Kararnamesinde öngörülecek esaslara göre ve T.C. Ziraat Bankasınca uygulanmakta olan tarımsal kredi cari faiz oranlarından kredi konuları itibariyle belirlenecek nispetlerde indirim yapılmak suretiyle Hazine tarafından karşılanır. "

"Fon Tesisi

Madde 3/B - Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin çalışma konusuna giren ve Hazine tarafından uygun görülen ürünlerin Borsa tescilli veya ihracatı aşamasında, oranı Hazinece belirlenecek miktarda fon kesintisi yapılması ve biriken fonun gerektiğinde ilgili Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine kullandırılması hakkında Hazine'den sorumlu Devlet Bakanı yetkilidir."

Madde 5 - Tarım Satış kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanunun 6'ncı maddesinin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentleri ile son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"b) ortak içi işlemlerden doğan zararın ortak dışı işlemlerden oluşan kardan mahsup edilmesi sonucunda ortaya çıkan ortak dışı işlem farkları vergi kanunları hükümlerine göre vergilendirilir."

"c) Kooperatif ve Birliklerin ana faaliyet konusuna giren ve doğrudan üretime dönük olarak verilen ayni ve nakdi kredilere ilişkin ilgili kuruluşların ortaklarından tahsil etmiş oldukları faiz ve komisyonlar, birbirleri ya da üçüncü şahıslarla yaptıkları her türlü gayrimenkul alımı satımı (üçüncü şahıslara terettüp eden vergi, resim ve harçlar hariç), ayrıca üretim tesislerinin ve bu tesislere ilişkin gayrimenkullerin satışı, bağış ve diğer ivazsız iktisapları ile tüm faaliyetleri için düzenlenecek senet, beyanname, taahhütname, sözleşme, vekaletname ve lehlerine yapılacak ipotek ve rehinler kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve damga vergisi de dahil olmak üzere her türlü vergi, resim ve harçtan,"

"5520 sayılı Kurumlar vergisi Kanununun 6'ncı maddesine göre hesaplanan safi kurum kazançları, ortak içi ve ortak dışı faaliyeti olan kooperatif ve birliklerde kurum kazançlarının hesaplanmasına esas olan gelir ve giderler birlikte değerlendirilerek hesaplanır.

Sonuç müspet ise yine anılan Kanunun 5/1-i maddesinde belirtilen şekilde risturn istisnası yönünden ayırım yapılır. Sonuç menfi olur ise ortak içi işlem, ortak dışı işlem ayırımı yapılmaksızın zarar bir bütün olarak dikkate alınır. Kooperatif ve birliklerin ortaklarından aldıkları ürünleri niteliğinde değişiklik olmayacak şekilde ilk işleme tesislerinde işleyerek üçüncü kişilere satmaları ortak içi işlem sayılır."

Madde 6 - Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanunun Geçici 1'inci maddesinin (D) ve (E) fıkraları yürürlükten kaldırılmış, Kanuna, Geçici 2'nci maddeden sonra gelmek üzere aşağıdaki Geçici 3'üncü madde ilave edilmiştir.

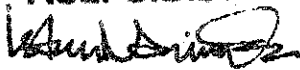
"Geçici Madde 3 – Tarım Satış kooperatifleri ve Birliklerinin 31.12.2007 tarihi itibarıyla Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonuna olan borçları, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Maliye Bakanlığınca, Birliklerin faaliyetlerini sürdürebilmelerini tehlikeye düşmeyecek şekilde yeniden yapılandırılır.

Kooperatif ve Birliklerin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonuna olan borç faizleri ise Hazinece üstlenilerek tasfiye olunur.

Tasfiye olunan bu tutarlar, gelir hesaplarına intikal ettirilmeksizin bilançonun pasifinde özel bir fon hesabında izlenir ve bu fon, gelir-gider menfi farklarının karşılanmasında kullanılır.

Madde 7 – Bu Kanun Yayımlı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 8 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

ASLI GIBİDİR

Dr. İrfan NEZİROĞLU
Kanunlar ve Kararlar Müdürü